

ПРОГНОЗУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПОКАЗНИКІВ: ВАРІАТИВНІ СЦЕНАРІЇ І НАСЛІДКИ ЇХНЬОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Yulia Solovyova

Donetsk National University of Economics and
Trade named after Mykhayilo Tugan-Baranovsky,
Donetsk, Ukraine, e-mail: solyul21@gmail.com

FORECASTING OF BUDGET INDICATORS: VARIATIVE SCENARIOS AND IMPLICATIONS OF THEIR IMPLEMENTATION

Мета. Мета статті полягає в розвитку концептуальних основ бюджетної політики прогнозування макроекономічних показників у площині визначення потенціалу фінансових ресурсів і обґрунтування пріоритетів бюджетної стратегії.

Методика. У процесі дослідження використано: методи теоретичного узагальнення і порівняння (для визначення кількісних характеристик статистичних даних різних варіантів бюджетних прогнозів), аналізу і синтезу (для оцінки якісних переваг параметрів бюджетного механізму, відстеження тенденцій і динаміки показників бюджетної системи України).

Результати. На підставі проведеного дослідження узагальнені оптимістичний і песимістичний сценарії прогнозних оцінок вітчизняного бюджетного потенціалу, визначені позитивні і негативні тенденції і наслідки їхньої реалізації в перспективі.

Наукова новизна. Удосконалено науково-методичний підхід до оцінки прогнозування бюджетних показників, який, на противагу існуючим, дозволяє уникнути внутрішніх і зовнішніх бюджетних ризиків. Запропоновано перспективні напрямки прогнозування бюджетних показників, акцентовано увагу на їхній інноваційній складовій.

Практична значущість. Отримані результати спрямовані на оптимізацію управління бюджетним потенціалом і забезпечення сталого економічного зростання.

Ключові слова: економічний розвиток, бюджет, бюджетне прогнозування, ВВП, дефіцит, інфляція, бюджетна система.

Постановка проблеми. Як свідчить світова і вітчизняна практика, в умовах дефіциту фінансових ресурсів довгострокова стійкість бюджету характеризується позитивною динамікою фактичних і прогнозних оцінок його основних параметрів і орієнтована на формування бюджетного потенціалу регіону, незалежно від стратегії розвитку бюджетної системи країни. Перспективна структурна стабільність місцевих бюджетів забезпечується за наявності відповідної конструкції і прогресивних елементів бюджетного розвитку, які підвищують опір деструктивним зовнішнім діям, сприяють формуванню статистичних елементів мікро- і макросередовища відповідно до цілей і завдань регіонального розвитку. Тому бюджетний процес необхідно розглядати у площині достовір-

ного прогнозування макроекономічних показників та безпосереднього відстеження тенденцій і динаміки валового внутрішнього продукту з метою досягнення оптимальності в мобілізації надходжень фінансових ресурсів до бюджету України і визначення реальних пріоритетів у процесі їхнього розподілу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій відомих дослідників, таких як: В. Геєць, В. Дем'янишин, А. Єпіфанов, А. Кізима, О. Колісник, Е. Курманалієва, Ц. Огонь, Ю. Пасічник, Л. Фещенко, Ф. Ярошенко та ін., свідчить, що вітчизняні і зарубіжні науковці приділяють увагу бюджетному прогнозуванню. Однак, незважаючи на значний науковий доробок і масштабність досліджень цієї проблеми, ще не охоплено весь спектр особливостей прогнозування. Економічна наука не має у своєму розпорядженні єдиного комплексу методичних прийомів оцінювання прогнозних показників бюджету. Недостатньо розвинена і обґрунтована наукова концепція прогнозування. У зв'язку із цим потребують подальших досліджень прогнозні аспекти реалізації бюджетної стратегії для уникнення бюджетних ризиків і забезпечення фінансової стійкості країни.

Мета статті полягає в розвитку концептуальних основ бюджетної політики прогнозування макроекономічних показників у площині визначення потенціалу фінансових ресурсів і обґрунтування пріоритетів бюджетної стратегії.

Для досягнення цієї мети сформульовано такі завдання: показати необхідність прогнозування економічного розвитку суспільства; розкрити сутність песимістичного і оптимістичного варіантів прогнозу; проаналізувати кількісні і якісні показники різних сценаріїв бюджетного процесу; виявити проблеми і перспективи прогнозування бюджетних показників; узагальнити прогнозні оцінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Макроекономічне прогнозування економічного і соціального розвитку держави є головним засобом забезпечення збалансованого й ефективного функціонування народного господарства загалом, його галузей, підприємств різної форми власності зокрема і безпосередньо впливає на рівень управління державними фінансами у країні. Результатами макроекономічного прогнозування користується Міністерство фінансів під час розробки прогнозу бюджетних показників, уряд під час визначення бюджетної політики у сфері оподаткування, Національний банк для оцінки діючих програм [1, с. 40, 44], фінансові інститути, які враховують динаміку і тенденції економічного розвитку. За умови постійно зростаючого обсягу фінансових ресурсів національної економіки реформування бюджетної системи вимагає формування показників бюджету на основі реального передбачення економічного розвитку та макроекономічного прогнозування, забезпечення тісного взаємозв'язку між бюджетом і економікою країни [2, с. 26].

Основні засади прогнозування пріоритетних напрямків бюджетного процесу України визначені Конституцією України, Бюджетним кодексом, Законом України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України».

Прогноз економічних тенденцій України на 2013-2015 рр. розроблений на варіативній основі – за оптимістичним і песимістичним сценарієм, який відрізняється впливом зовнішніх чинників і більш низькою поточною ефективністю розвитку економіки України.

Прогнозні макроекономічні показники економічного і соціального розвитку України в 2013 р. за оптимістичним сценарієм становлять: номінальний ВВП – 1 трлн 590,5 млрд грн, зростання реального ВВП – на 3,5%, номінальної зарплати на 3% до 3360 грн; споживча інфляція – 5,9%, індекс цін виробників – 7%, рівень безробіття – 7,4-7,7%.

За песимістичним сценарієм, який пропонує більш помірну динаміку економічних змін, уряд очікує зростання ВВП в 2013 р. на 2,5%, номінальної зарплати – на 2,2%, до 3345 грн. Обсяг номінального ВВП складе 1 трлн 575,9 млрд грн, споживча інфляція – 7,4%, індекс цін виробників – 6,3%, безробіття – 7,4-7,7% [3].

Обмежений обсяг дефіциту, згідно з проектом держбюджету - 2013 р., визначено на рівні 50 млрд 432 млн грн. Доходи бюджету прогнозуються в сумі 361 млрд 510 млн 89,1 тис. грн, а витрати заплановані в сумі 410 млрд 660 млн 505,7 тис. грн. Граничний обсяг державного боргу передбачений у сумі 483 млрд 31 млн 984 тис. грн [4].

МВФ у квітні 2013 р. погіршив прогноз динаміки ВВП в Україні до нульового рівня з 3,5%; зазначив зростання інфляції на 0,5%, замість раніше очікуваного збільшення на 7,4%; а в 2014 р. – її прискорення до 4,7% [5].

За прогнозними оцінками експертів, українська економіка у 2014 р. буде розвиватись в складних умовах. Відбудеться прискорення інфляції: у бюджетній резолюції закладена цифра 8,3% для зростання споживчих цін і 8,6% для зростання цін виробників (у 2013 р. – 4,8% і 5,5% відповідно). Дефіцит державного бюджету не перевищить 3% (у 2013 р. – не більше 3,2%). Розмір державного боргу складе не більше 31% ВВП – тобто 525 млрд грн (у 2013 р. – 30,6%). Обсяг гарантованого кредиту обмежений до 3% – 50,8 млрд грн (у 2013 р. – 50 млрд грн). Зростання ВВП відбудеться на рівні 3% у двох сценаріях, але з різним числовим значенням (1608 млрд грн у першому варіанті і 1694,8 млрд грн у другому).

Номінальний ВВП, зростання якого буде дуже низьким – 7,5%, не дозволить навіть індексувати підвищення соціальних витрат. За умови таких низьких темпів зростання ВВП українська економіка не зможе вийти на докризовий рівень навіть за підсумками наступного року. Такі прогнози означають, що уряд буде дотримуватись політики жорсткої бюджетної економії.

У 2014 р. в країні запланована інновація – впровадження «межі» для надання державних гарантій на максимально можливі обсяги кредитів: у 2013 р. – 50 млрд грн, у 2014 р. – прогнозується його обмеження до 3% (50,8 млрд грн).

Будуть проводитись активні операції щодо ліквідності єдиного казначейського рахунку: розміщення вільних коштів у «Системі підтвердження угод на міжбанківському валютному ринку»; скорочення кількості бюджетних організацій, які утримуються за кошти місцевих бюджетів; надання державної допомоги виключно тим інвестиційним програмам, які включені до Державного реєстру інвестиційних проектів; впровадження підходу, за якого оплата за надання соціальної послуги буде здійснюватися за фактом її купівлі у постачальника. На підході адресного надання соціальної допомоги і встановлення економічної та соціально виважених нормативів споживання соціальних послуг виникне

можливість вирішення важливого стратегічного завдання у сфері фінансів – заощадження коштів бюджету.

Будуть введені також новації в податковій сфері: впровадження об'єктивних критеріїв з надання податкових пільг; збільшення кількості осіб, які сплачують податок на нерухомість, щоб поліпшити фінансову стабільність місцевих бюджетів; впровадження спеціального податку на операції українського бізнесу з резидентами країн з низьким рівнем оподаткування. Розглядаються різні варіанти, але не вирішено, на операції з якими країнами він буде поширюватися – на офшори чи на юрисдикції з «комфортними» умовами оподаткування, такі як Кіпр, Швейцарія або Нідерланди [6]. Практична реалізація позитивних змін в економіці сприятиме підвищенню ефективності бюджетної політики.

Незважаючи на складну економічну ситуацію в світі і Україні, Кабінет Міністрів не відмовився від завищених прогнозів основних бюджетних показників у 2015 р. Відповідно до постанови «Про затвердження прогнозів держбюджету на 2014-2015 роки» у 2014 р. прогнозуються податкові надходження на рівні 42%. Показники держбюджету 2015 р. будуть формуватися за умов збільшення номінального ВВП, порівняно з 2014 р., на більш ніж 156 млрд грн, до 1,851 трлн грн.

Прогнози держбюджету на 2014-2015 рр. дуже обережні, орієнтовані на подальше реформування системи державних фінансів і реалізацію ефективної бюджетної політики. Проте до 2018 р. середні темпи зростання української економіки, як очікують у МВФ, складуть 3,5% [7]. У такій ситуації єдиним виходом для ефективної боротьби з наслідками кризи є консервативна бюджетна політика.

Загалом, згідно з прогнозами провідних вітчизняних економістів, розвиток української економіки в 2013-2015 рр. будуть визначати шість основних трендів. Характерною ознакою бюджетного сектору буде скорочення державних витрат: за умови нової угоди з Україною, згідно з базовим сценарієм, МВФ вимагатиме від українського уряду більш збалансованого підходу до дефіциту бюджету, в результаті чого може відбутися зниження державних витрат і їхня частка в ВВП становитиме до 26,5% в 2013 р. і 25,7% в 2015 р.

У бюджетній політиці важливе місце займатиме зменшення дефіциту бюджету: за наявності допомоги від МВФ уряд зможе у трьох кварталах 2013 р. звести первинний баланс держбюджету з профіцитом за рахунок скорочення витратної частини, не враховуючи обслуговування державного боргу, доходи якого будуть вищі, ніж витрати. Четвертий квартал, на який традиційно припадає пік витрат бюджету, буде зведений з дефіцитом майже в 16 млрд грн.

Одним із пріоритетів бюджетної стратегії буде пом'якшення фіскальної політики: у зв'язку з президентськими виборами в Україні у березні 2015 р. уряд в 2014 р. піде на пом'якшення фіскальної політики, а в 2013 р. буде упорядковувати державні фінанси і сповільнювати темпи зростання державного боргу.

Важливе значення матиме «вирівнювання» платіжного балансу: дефіцит поточного рахунку платіжного балансу України у 2013 р. буде залишатись в небезпечній зоні – у розмірі 7,4% ВВП (12,7 млрд дол.), але матиме тенденцію до зниження до 4,4% ВВП (9,4 млрд дол.) до кінця 2015 р.

За об'єктивних умов посиляться тенденція повільних темпів кредитування і зменшення частки приватних банків: для пожвавлення економіки створений урядом державний банк буде займатись фінансуванням національних проєктів і кредитуванням реального сектору.

Європейські фінансові установи почнуть вивозити капітал із країни, знизиться активність приватних банків; пошириться тенденція упорядкування балансів національних банків відповідно до стандартних норм на основі скорочення кредитних портфелів.

Відбудеться зниження курсу національної валюти: економісти вважають, що до кінця 2013 р. курс гривні знизиться до 8,75 грн/дол. внаслідок тиску ринку на очікуваний дефіцит рахунку поточних операцій – більше 7% ВВП. З другого боку, на основі розрахунків оцінки фундаментальної вартості української валюти, зіставлення динаміки інфляції та курсу валюти в Україні і в її ключових торговельних партнерах різних країн світу, аналітики стверджують, що глибокої девальвації гривні чекати не варто. Її курс складе 8,58 грн/дол. у 2013 р.; 8,71 грн/дол. – у 2014 р. і 8,63 грн/дол. – у 2015 р. [8].

Урядом України прогнозується «незначна коригуюча девальвація», в результаті чого середньорічний обмінний курс гривні до долара США в 2013 р. складе 8,4 грн/дол., а в 2014-2015 рр. – 8,5 грн/дол. [9]. Таким чином, передбачається підвищення ризиків девальвації національної валюти гривні, що може зумовити процес стагнації економіки.

Крім того, враховуючи невизначеність економічної ситуації як у світі, так і в Україні, відповідно до прогнозів збільшилась оцінка ймовірності реалізації ризиків, лідируючу позицію серед яких займають зовнішні ризики: погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури, чергове падіння цін на світових сировинних ринках, загострення проблем в ряді країн-боржників Єврозони (дефолт в Греції), дефіцит зовнішнього фінансування і зменшення можливостей доступу до міжнародних ринків капіталу.

З огляду залежності української економіки від зовнішніх факторів і їхнього впливу на формування національного ринку виділяються експертні оцінки внутрішніх ризиків, найвище інтегральне значення серед яких мають: посилення девальваційних тенденцій на валютному ринку; порушення економічної стабільності; збереження низької кредитної активності комерційних банків. Збільшується оцінка ризиків прийняття економічно необґрунтованих рішень, різкого підвищення соціальних виплат у період передвиборчої компанії, значне зростання дефіциту бюджету тощо [10], які треба враховувати під час наукового прогнозування бюджетних показників на довгострокову перспективу.

Отже, на основі наукових досліджень можна зробити логічне узагальнення альтернативної варіативності економічного розвитку національної економіки, а саме: оптимістичний і песимістичний сценарії визначають різнобічність динаміки ВВП: з одного боку прогнозують прискорене зростання, а з другого – помірне зниження.

У цілому, всі альтернативні варіанти бюджетного прогнозування мають досить сприятливі умови для розвитку національної економіки. Макроекономічні показники України на 2013-2015 рр., розраховані за оптимістичним і песиміс-

тичним сценарієм, дозволять уникнути ризиків невиконання бюджету, заклавши в нього занижені показники економічного розвитку.

Однак, в умовах нестабільної світової економіки, навіть песимістичний сценарій розвитку України може виявитися нездійсненним. Може загостритись проблема фінансування бюджетного дефіциту. Зростаючий дефіцит платіжного балансу означатиме підвищення ризиків девальвації національної валюти. У випадку наростання труднощів з фінансуванням негативного рахунку поточних операцій девальвація гривні стане неминучою, що може привести до стагнації. Ключовим моментом може стати можливість подальшого використання коштів МВФ, що зумовлює проведення досить жорсткої пенсійної реформи і бюджетної консолідації.

У сучасних умовах радикальних змін у світовій і національній економіці визначення прогностичних бюджетних показників в Україні залишається складною проблемою, вирішення якої часто відбувається під впливом різних суспільних поглядів в умовах здійснення суспільного вибору та прийняття суспільних рішень. Тому прогнозування пріоритетних домінант і тенденцій реформування бюджетного механізму має базуватись на програмно-цільовому методі, чітких економічних критеріях та параметрах суспільно-економічного розвитку на перспективу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, макроекономічні прогнози економічного розвитку України, розраховані на основі оптимістичного і песимістичного сценаріїв, мають специфічні особливості, відрізняються кількісними і якісними параметрами, і в умовах нестабільної економіки можуть бути нереалізованими. Економічні пріоритети України визначатимуть шість основних трендів: скорочення державних витрат, зниження дефіциту бюджету, пом'якшення фіскальної політики, «вирівнювання» платіжного балансу, повільні темпи кредитування і зменшення частки приватних банків, зниження курсу національної валюти. Українська модель бюджетного управління перебуває у стадії формування і є перехідною конструкцією, в якій формально представлені різні форми моделей прогнозування бюджетних показників. У зв'язку з невизначеністю економічної ситуації як в світі, так і в Україні, збільшиться оцінка ймовірності реалізації внутрішніх і зовнішніх ризиків. Тому перспективними є наукові дослідження у площині логічного обґрунтування наслідків бюджетних ризиків, виявлення потенційних резервів та можливостей бюджетного сектору, що сприятиме позитивній динаміці економічного розвитку.

Список літератури / References:

1. Кізіма А. Макроекономічне прогнозування як основа бюджетного процесу / А. Кізіма // Світ фінансів. – 2011. – № 1. – С. 40-45.
Kizyma, A. (2011), “Macroeconomic Forecasting as Budget Process Basis”, *Svit finansiv*, no. 1, pp. 40-45.
2. Огонь Ц.Г. Бюджет в умовах макроекономічного розвитку країни / Ц.Г. Огонь // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 5. – С. 25-34.
Ogon, Ts.G. (2004), “Budget in Conditions of Macroeconomic Development of a Country”, *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 5, pp. 25-34.

3. Доллар в новом году будет стоить 8,5 грн [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.segodnya.ua>>. “Next Year Dollar will Cost UAH 8.5” (2012), available at: www.segodnya.ua.
4. Проект госбюджета-2013: основные показатели документа (обновлено) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.rbc.ua>>. “State Budget Draft for 2013: Main Indicators of the Document” (updated) (2012), available at: www.rbc.ua.
5. МВФ снизил прогноз по росту экономики Украины до нуля [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.zn.ua>>. “The IMF Lowered Forecast of Ukrainian Economy Growth to Zero” (2013), available at: www.zn.ua.
6. Украина. Бюджетная политика на 2014 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.iee.org.ua>>. “Ukraine. Budgetary Policy for 2014” (2013), available at: www.iee.org.ua.
7. Кабмин ставит завышенные планы по госбюджету [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://zn.ua>>. “The Cabinet of Ministers Lays Down Overrated Plans on State Budget” (2013), available at: <http://zn.ua>.
8. Экономический прогноз для Украины до 2015 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.yakiev.com>>. “Economic Forecast for Ukraine till 2015” (2013), available at: www.yakiev.com.
9. В 2014-2015 годах доллар будет стоить 8,5 грн [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.finance.liga.net>>. “Dollar will Cost UAH 8.5 in 2014-2015” (2013), available at: www.finance.liga.net.
10. Министерством экономики и торговли Украины подготовлен консенсус-прогноз перспектив развития Украины до 2015 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.proconsul.com.ua>>. “The Ministry of Economy and Commerce of Ukraine Prepared Consensus-Forecast of Development Perspectives of Ukraine till 2015” (2013), available at: www.proconsul.com.ua.

Цель. Цель статьи заключается в развитии концептуальных основ бюджетной политики прогнозирования макроэкономических показателей в плоскости определения потенциала бюджетных ресурсов и обоснования приоритетов бюджетной стратегии.

Методика. В процессе исследования использованы: методы теоретического обобщения и сравнения (для определения количественных характеристик статистических данных различных вариантов бюджетных прогнозов), анализа и синтеза (для оценки качественных преимуществ параметров бюджетного механизма, отслеживание тенденций и динамики показателей бюджетной системы Украины).

Результаты. На основании проведенного исследования обобщены оптимистический и пессимистический сценарии прогнозных оценок отечественного бюджетного потенциала, определены положительные и отрицательные тенденции и последствия их реализации в перспективе.

Научная новизна. Усовершенствован научно-методический подход к оценке прогнозирования бюджетных показателей, который, в противовес существующим, позволяет избежать внутренних и внешних бюджетных рисков. Предложены перспективные направле-

ния прогнозирования бюджетных показателей, акцентируется внимание на их инновационной составляющей.

Практическая значимость. Полученные результаты направлены на оптимизацию управления бюджетным потенциалом и обеспечения устойчивого экономического роста.

Ключевые слова: экономическое развитие, бюджет, бюджетное прогнозирование, ВВП, дефицит, инфляция, бюджетная система.

Objective. The purpose of the article is to develop conceptual framework of budgetary policy of macroeconomic performance forecasting in the context of assessment of financial resources potential and substantiation of budgetary strategy priorities.

Methods. During the research were used the following: methods of theoretical summarizing and comparison (to determine quantitative characteristics of statistical data of various variants of budget framework), analysis and synthesis (to assess qualitative advantages of budgetary mechanism parameters, tracking tendencies and trend data of budgetary system of Ukraine).

Results. On the basis of the conducted research, optimistic and pessimistic scenarios of predictive appraisal of domestic budgetary potential were summarized; positive and negative tendencies were determined, as well as future implications of their implementation.

Scientific novelty. Scientific-methodological approach to assessment of budget indicators forecasting was improved and, therefore, it allows avoiding internal and external budgetary risks. Prospective lines for budget indicators forecasting were offered, their innovativeness was emphasized.

Practical value. Obtained results are focused on optimization of budget potential management and assurance of constant economic growth.

Key words: economic development, budget, budget forecasting, GDP, deficit, inflation, budget system.

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. Фоміною М.В. Дата надходження рукопису 28.08.2013 р.